No. 1905

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze Courant verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is *f* 5,00; voor de buitensteden *f* 6,00; franko door het geheele Rijk.
Brieven, Gelden, enz. FRANKO te adresseren aan het Bureau dezer COURANT.

ZATURDAG, 30 JULIJ.

Bij dit Nummer behoort een Bijvoegsel.

1853

AMSTERDAM, 29 Julij.

Wij geven in de kolommen van de *Tijd* en in het nevensgaand Bijvoegsel den aanvang der algemeene beschouwingen van het *Voorloopig Verslag* over de verdrukkingswet, dat wel den schijn heeft van te zijn opgemaakt, in strijd met het bestaande reglement, door zelfstandige rapporteurs.

In het Nommer van morgen geven wij de beschouwingen over de artikelen.

VOORLOOPIG VERSLAG, *der Regeling van het toezigt op de onderscheidene Kerkgenootschappen.*

Bij de Koninklijke boodschap van den 1 Julij 1853 is, in verband met het voornemen, in de troonrede tot opening van de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal te kennen gegeven, aan de Tweede Kamer een Ontwerp van Wet aangeboden tot regeling van het staatstoezigt omtrent de onderscheidene kerkgenootschappen. Dit wets-ontwerp is sedert in de Afdeelingen der Kamer, daartoe schier voltallig opgekomen, overwogen; bij welke gelegenheid te dezer zake velerlei uiteenloopende beschouwingen en bedenkingen zijn in 't midden gebragt, die de [illegible] in het tegenwoordig verslag zoo [illegible] en getrouw mogelijk zal trachten mede te deelen.

§ 1. Eenige leden hebben zich beklaagd, dat de Regering, bij het indienen van een wets-ontwerp van zulk eenen teederen en moeijelijken aard als het tegenwoordige, de hoofddenkbeelden, die daaraan ten grondslag liggen, zoo weinig in het licht heeft gesteld. Zij vonden wel in de Memorie van Toelichting een breedvoerig betoog over de regtsgeldigheid der wet van 18 Germinal jaar X, maar troffen daarentegen in dat stuk slechts zeer weinig aan omtrent hetgeen hier hoofdzaak genoemd mag worden, namelijk de noodzakelijkheid om door eene wet het staatstoezigt omtrent de kerkgenootschappen te regelen, of, om het anders uit te drukken, de uitvoering van onderscheidene voorschriften van het VIde hoofdstuk der Grondwet te verzekeren. De Regering zegt, niet dan na rijp beraad en naauwkeurig onderzoek tot het inroepen van de medewerking der Staten-Generaal te dezer zake te zijn overgegaan; maar dan had men ook mogen wachten, dat de vruchten van dat beraad en dat [illegible] medegedeeld. Inzonderheid had men verlangd, dat de steller der Memorie van Toelichting zich ten taak had gesteld, om de voornaamste bezwaren, die tegen eene wet als de tegenwoordige moesten rijzen, op te nemen en opzettelijk te wederleggen.

Het gemis van zulk eene toelichting en wederlegging is te meer gevoeld, omdat de regeling der betrekking van den Staat tot de Kerk bij de wet een denkbeeld is, dat voor de leden der Kamer, die deze aanmerking maakten, geheel nieuw was, al moge het, dan ook zijn, dat het, zoo als de Memorie van Toelichting zegt, aan [illegible] sedert lang voor den geest heeft gezweefd. Die nieuwheid der zaak [illegible] dragen, dat men zich door de redenen voor en tegen aangevoerd, meer dan gewoonlijk geslingerd heeft gevoeld, meer dan in andere gevallen moeite heeft gehad zijne overtuiging te vestigen. Daarom ook moesten deze leden verklaren, dat zij zich minder dan ooit door hunne bij de overweging in de Afdeelingen geuite gevoelens gebonden rekenden.

§ 2. Eene tweede voorafgaande opmerking is in al de Afdeelingen door een deel der leden gemaakt. De Memorie van Toelichting is door den tijdelijken Voorzitter van den Raad van Ministers onderteekend, en niet, als gewoonlijk, door de hoofden der ministeriele departementen, wien de zaak meer bijzonder aangaat. Men herinnerde zich niet, dat sedert de jongste grondwetsherziening, toen insgelijks de daartoe betrekkelijke voordragten zulk eene onderteekening droegen, van zoo iets het voorbeeld heeft bestaan, en wenschte dus te weten, welke constitutionele beteekenis aan die wijze van indiening eener wet van dit groot gewigt moest worden gehecht. Naar de elders aangenomen constitutionele beginselen kon daaruit niets anders worden afgeleid, dan dat de leden van het Ministerie, zoowel gezamenlijk als ieder in 't bijzonder, zich voor de voordragt verantwoordelijk stelden, en aan de daarin vervatte bepalingen hun zegel hechtten. Intusschen waren er leden, aan wie het twijfelachtig voorkwam, of niet door het op den voorgrond stellen van eene collective verantwoordelijkheid der Ministers, zoo als hier plaats had, het denkbeeld der persoonlijke verantwoordelijkheid van ieder hunner eenigermate wierd verzwakt. Sommigen ontveinsden niet, dat in den laatsten tijd plaats gehad hebbende omstandigheden hen aan opheldering omtrent dit punt dubbel gewigt deden hechten. Anderen voegden er bij, dat zij de zaak welligt niet zouden hebben aangeroerd, indien niet onder het vorige Ministerie nu en dan over de homogeniteit van het bestuur zulke zonderlinge, met de usantien van den constitutionelen regeringsvorm strijdige begrippen waren verbreid.

Door zeer velen werd echter hiertegen opgemerkt, dat de gedane vragen als tamelijk overtollig konden worden aangemerkt. De onderteekening van den Voorzitter van den Raad van Ministers kon niets anders beduiden, dan dat de wet, die het hier geldt, in dien Raad overwogen was en dat dit ligchaam zich daarvoor kollektief verantwoordelijk stelde. Inquisitoriale vragen over hetgeen deswege in den boezem van den Raad was voorgevallen, konden niet te pas komen. Daarenboven vordert de Grondwet wel de mede-onderteekening van Koninklijke besluiten en beschikkingen door den betrokken minister, en brengt de zamenhang harer bepalingen mede dat uitgevaardigde wetten zulk eene mede-onderteekening dragen, maar is nergens iets omtrent de [illegible] onderteekening der redenen van een bij Koninklijke boodschap ingezonden wetsvoorstel bepaald.

§ 3. Bij het overgaan tot de beoordeeling van het wets-ontwerp zelf, heeft men dit in de eerste plaats in verband met het VIde hoofdstuk der Grondwet beschouwd. Daarbij is door een aanmerkelijk aantal leden het gevoelen ontwikkeld, dat eene wet als deze, vooral ook in zooverre zij met opzigt tot de regeling en inrigting der kerkgenootschappen bepalingen inhoudt van *praeventiven* aard, aandruischt tegen de letter en den geest der Grondwet. Verreweg de meerderheid der leden vereenigde zich echter niet met dit denkbeeld en meende dat, wat er ook van de noodzakelijkheid en gepastheid der thans voorgedragene wetsbepalingen zijn mogt, het niet kon worden betwist, dat de Grondwet het vaststellen daarvan veroorloofde, althans geenszins verbood.

De bestrijders der wet uit het grondwettig oogpunt beriepen zich al dadelijk op art. 164 der Grondwet, luidende: »Ieder belijdt zijne godsdienstige meeningen met volkomen vrijheid, behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der strafwet." Dat grondwets-artikel moest in verband worden beschouwd met art. 165, waarbij aan alle kerkgenootschappen in het Rijk gelijke bescherming wordt verleend. Deed men dit niet, scheidde men de beide artikelen [illegible] tot de ongerijmde ge[illegible] van belijdenis was verzekerd [illegible] de Grondwet de vrijheid en zelfstandigheid der kerkgenootschappen zelve was erkend. Wat zou dan toch ook de bescherming van den Staat, die aan de kerkgenootschappen wordt toegezegd, beteekenen, als zij in de vrijheid hunner inwendige regeling door den Staat beperkt konden worden, als met opzigt tot een zoo teeder punt, dat het leven van het kerkgenootschap raakt, door dezen palen konden worden gesteld? Dan alleen, wanneer van de zijde der leden van het kerkgenootschap, als zoodanig, strafbare handelingen worden gepleegd, is de strafwet daar, om die overtredingen te keer te gaan. Straf na gepleegde overtreding, en dus blootelijk repressie, ligt in de bedoeling der Grondwet.

In gelijken geest zijn de overige artikelen van het VIde hoofdstuk der Grondwet gesteld. Art. 167 erkent de vrijheid der openbare godsdienstoefening, maar maakt eene enkele uitzondering op den algemeenen regel, namelijk met opzigt tot de openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen. Art. 169 legt aan den Koning de verpligting op, om te *waken* dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. Bij de grondwetsherziening van 1848 is de uitdrukking: »*de Koning waakt*" in de plaats gesteld van »*de Koning: »Hij zorgt tevens*", van het oude art. 194, blijkbaar om te krachtiger alle denkbeeld aan praeventie uit te sluiten. Even als art. 164, terwijl het de vrijheid van belijdenis verkondigt, aan de belijders der godsdienstige meeningen de vrijheid niet geven wil om straffeloos de strafwet te overtreden; evenzoo heeft art. 169 meer bepaald het *corpus morale*, het kerkgenootschap op het oog. Opdat niet roekeloos de hoofden van een kerkgenootschap aan regtsvervolging zouden kunnen worden blootgesteld, is de zorg, dat zij zich houden binnen de palen der gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, aan het Hoofd van dien Staat opgedragen. Maar ook die palen, die wetten kunnen geene andere zijn, dan de strafwetten. De pligt van den Koning om te waken kan, tegen de overige bepalingen en den geest der Grondwet aan, nooit tot het nemen van praeventive maatregelen leiden.

Eindelijk verdient art. 170 der Grondwet eene bijzondere aandacht. De tusschenkomst der Regering bij de afkondiging van kerkelijke voorschriften is daar, behoudens verantwoordelijkheid volgens de wet, waardoor alweder niet anders dan de strafwet kan worden verstaan, geheel uitgesloten. Onder die kerkelijke voorschriften behooren uit den aard der zaak ook de voorschriften betrekkelijk eene nieuwe regeling van het kerkgenootschap. Is dit het geval, dan springt in het oog, dat geene voorafgaande tusschenkomst der Regering, geenerlei inmenging of beletsel van het staatsgezag omtrent zoodanige organisatie mogelijk is. [illegible] tegen wel kunnen aanvoeren, dat de Grondwet alleen van de afkondiging, niet van de vaststelling of uitvoering der kerkelijke voorschriften spreekt; maar het is duidelijk, dat het eene zonder het andere geene waarde hoegenaamd zou hebben. De Grondwet zou aan de kerkgenootschappen een bedriegelijk voorregt hebben geschonken, door de afkondiging van voorschriften geheel vrij te laten, die niet ten uitvoer zouden mogen worden gelegd.

Ware het de bedoeling des grondwetgevers geweest, aan de kerkgenootschappen vrijheid van regeling en inrigting te schenken, maar die vrijheid later door eene bijzondere wet, zoo als de thans voorgedragene, binnen naauwe grenzen te beperken, er zou daarvan in het VIde hoofdstuk der Grondwet eenig spoor te vinden zijn. Dan zou men in dat hoofdstuk eene soortgelijke bepaling moeten aantreffen, als men in art. 10 vindt, waarbij het regt der ingezetenen tot vereeniging en vergadering wordt erkend, doch onder bijvoeging in éénen adem, dat de wet de uitoefening van dat regt in het belang der openbare orde regelt en beperkt. [illegible] de hier in aanmerking komende artikelen [illegible] zoo moeten luiden als art. 194 [illegible] de vrijheid van het geven van onderwijs [illegible] doch tevens bepaald, dat ook dit onderwerp door de wet zal worden geregeld. Niets van dien aard is omtrent de vrijheid van godsdienst of de regeling der kerkgenootschappen bij de Grondwet voorgeschreven.

De Grondwet wil dus, terwijl zij de vrijheid van godsdienst waarborgt, geene inmenging hoegenaamd van het staatsgezag in de regeling en inrigting der kerkgenootschappen, maar laat hen te dien opzigte, zoowel als in al wat de godsdienst zelve betreft, volkomen vrij.

Kerkelijke genootschappen, dus lieten enkele bestrijders van het wets-ontwerp zich uit, zijn niet anders dan gewone vereenigingen, zedelijke ligchamen, aan het gemeene regt, ten opzigte van vereenigingen geldig, onderworpen, en voor wie dienvolgens bijzondere bepalingen noch noodig, noch geoorloofd zijn. Bij de wet, die volgens art. 10 der Grondwet behoort te worden vastgesteld, moet ook aan de kerkgenootschappen, als insgelijks onder de vereenigingen-begrepen, worden gedacht; maar die wet is thans niet aan de orde. Voor zoover de tegenwoordige voordragt daarop vooruitloopt, is deze ontijdig te noemen.

Eene wet als de thans voorgedragene werd door velen onmogelijk genoemd, omdat daardoor het staatsgezag zou treden op het gebied der Kerk en onderwerpen regelen, die, als uit hunnen aard kerkelijk zijnde, geheel aan de regeling van dat staatsgezag onttrokken zijn. Zij zou, wierd zij desniettemin vastgesteld, den Staat, gelijk de geschiedenis van het Koningrijk der Nederlanden zelve maar al te zeer bewezen heeft, aan wezenlijke gevaren blootstellen. De strafwet alleen is de grens, die het gebied der kerkgenootschappen bepaalt; zoodat van hunne zijde alles geoorloofd is, wat niet door de strafwet verboden is.

Men voege er nog bij, dat de Grondwet op het stuk van de godsdienst volstrekt niet onduidelijk is. Zij wil algeheele vrijheid van belijdenis van godsdienstige begrippen behoudens de strafwet. Dit brengt de vrijheid mede, om zich in vereenigingen te organiseren zoo als men goedvindt, en alles te verrigten wat tot die vrije belijdenis zijner begrippen noodig is. Eene wet nu, welke die vrijheid verkort of beperkt, is strijdig met de Grondwet. Eene wet, die de Grondwet zou willen verduidelijken of uitbreiden, is eigenlijk eene nieuwe Grondwet op dit stuk, en daarom ongeoorloofd.

Bij de ontwikkeling van het tot nu toe aangeduid gevoelen, beriepen zich de voorstanders daarvan bij herhaling op de geschiedenis der grondwetsherziening van 1848. Die grondwetsherziening heeft in verband gestaan met eene Europesche beweging, die in 't algemeen het verwerven van meerdere vrijheid ten doel had. Hier te lande werd in dat tijdsgewricht, behalve op verbetering onzer staatkundige instellingen in andere opzigten, op het erlangen van volkomene vrijheid van godsdienst aangedrongen; niet omdat de vroegere grondwetten die niet hadden verzekerd, maar omdat de Regering zich onder hare werking inmenging van onderscheiden aard in zuiver kerkelijke aangelegenheden had veroorloofd, en een praeventief toezigt had uitgeoefend. Het onmogelijk maken van zoodanige praeventive inmenging voor het vervolg stond bij het wijzigen van het VIde hoofdstuk der Grondwet in 1848 op den voorgrond. Om zich daarvan te overtuigen behoeft men de gewisselde stukken over de grondwetsherziening slechts in te zien en zich het deswege in de Staten-Generaal gesprokene voor den geest te brengen. Bij het indienen der wijzigingen in het VIde hoofdstuk werd door den toenmaligen Raad van Ministers, in de Memorie van Toelichting, aan het tegenwoordig art. 169 der Grondwet eene uitlegging gegeven, die alle denkbeeld aan praeventie moest uitsluiten. Het waken van den Koning, dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, werd daar gelijk gesteld met het waken dat alle ingezetenen en zedelijke ligchamen binnen die palen blijven, zonder daarom — zoo werd er uitdrukkelijk bijgevoegd — aan iemand de verpligting op te leggen, om, voordat hij eene daad pleegt, voordat hij een woord spreekt, schrijft of drukt, daarop de goedkeuring van het gezag te vragen. Het waken der Regering, dat allen blijven binnen de palen der wet, bestaat in het beteugelen van hen, die buiten deze palen gaan, niet in het vlechten van banden, opdat zij dezelve niet zouden kunnen overschrijden." Men kon toch aan deze merkwaardige woorden niet anders dan eenen algemeenen zin toekennen en ze niet uitsluitend op de wijziging der Grondwet betrekkelijk het *placet* toepasselijk maken.

Al wat verder in 1848 over de herziening van het VIde hoofdstuk der Grondwet is verhandeld, bewijst dat het weren van praeventie daarbij hoofddoel was. Men kan zich daarbij onder anderen beroepen op hetgeen over de bijvoeging der laatste woorden van art. 164: „behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der strafwet" in de gewisselde stukken voorkomt. Die bijvoeging is niet dan met moeite van de Regering, naar wier oordeel de zaak van zelf sprak, verworven. Vooral blijkt middagklaar, dat in het genoemde artikel het woord *strafwet* met voordacht gekozen is, en dat men op de bijvoeging bleef aandringen, omdat men, zonder haar, vreesde, dat het regt tot het vaststellen van *repressive* bepalingen — van *praeventive* was zelfs geene sprake — zou worden ontkend. [illegible] 1848 is, als bij de behandeling der staatsbegrooting de kerkelijke aangelegenheden in de Tweede Kamer werden aangeroerd, daar steeds op den voorgrond gesteld, dat de Grondwet het beginsel der geheele afscheiding van Kerk en Staat had voldongen, en dat dien ten gevolge de kerkgenootschappen volkomene vrijheid bezaten, om zich zelve te organiseren. Die vooruitgezette stellingen hebben in geen enkel geval, ook niet toen de regeling van het R. K. kerkgenootschap als kort aanstaande wierd aangekondigd, tegenspraak ontmoet. En nu zou men desniettemin willen beweren, dat voor zoodanige regeling eene voorafgaande goedkeuring van het staatsgezag noodig was; dat de Grondwet [illegible] daaromtrent regelen bij de wet te stellen; en [illegible] de Volksvertegenwoordiging en de Regering zich [illegible] tereen omtrent den waren zin en de beteekenis der Grondwet ten aanzien van een hoogst aangelegen onderwerp hadden vergist! Men kon dit niet aannemen en herhaalde dus, dat men het vaststellen eener wet als de tegenwoordige voor onmogelijk hield.

§ 6. Van de zijde der meerderheid, die het vaststellen van praeventive maatregelen bij de wet grondwettig allezins geoorloofd achtte, of althans in de Grondwet geenerlei verbod tegen zoodanige maatregelen kon lezen, beriep men zich insgelijks op hare letter en haren geest.

Het was, beweerde men van die zijde, hoogst willekeurig en strijdig met den aard der zaak, de artt. 164 en 165 der Grondwet als in onmiddellijk verband tot elkander staande te beschouwen en wat in het eene gelezen wordt naar het andere over te brengen. Die artikelen regelen verschillende onderwerpen, bevatten bepalingen van zeer onderscheiden aard. Art. 164 verleent volkomene vrijheid van godsdienstige belijdenis, maar betreft, even als art. 188 der vorige Grondwet, waarvoor het, enkel met wijziging van redaktie in de plaats is gekomen, alleen de individuen, het gezin, geenszins de openbare, hoogstens de huiselijke godsdienstoefening. De vrijheid, daar aan de individuen toegekend, wordt door niets anders beperkt dan door de bepalingen der strafwet. Art. 164 sluit allen gewetensdwang uit; het verzekert aan ieder ingezeten van het Rijk de vrijheid om zoodanige godsdienstige begrippen voor zich te vormen en zoodanige godsdienstige meeningen te belijden, als hem goeddunkt. De geschiedenis, ook van ons Vaderland, leert van welke groote waarde deze volkomene gewetensvrijheid is.

Art. 165 spreekt niet meer van individuen, maar van kerkgenootschappen, dat is van vereenigingen, door de individuen gevormd tot gemeenschappelijke godsdienstoefening. Aan deze kerkgenootschappen wordt niet de volkomen vrijheid van art. 164 toegekend; maar daaraan wordt, om het hoog gewigt dezer vereenigingen, bescherming verzekerd, en wel voor alle *gelijke* bescherming, omdat de grondwetgever het denkbeeld eener heerschende Kerk bij voortduring geheel wilde uitsluiten. Van bescherming is in art. 165 de rede, niet van geheel vrije regeling. Noch in dit, noch in het vorig artikel ligt dus eenige grond, om de goedkeuring van het staatsgezag met opzigt tot die regeling geheel uit te sluiten.

De kerkgenootschappen kunnen, wanneer zij handelingen pleegden, strijdig met het staatsbelang, niet als het individu, tegenover de gewone strafwet worden geplaatst. Daarom is art. 169 in de Grondwet opgenomen, inhoudende, dat de Koning waakt, dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat.

Men kan niet toegeven, dat de uitdrukking *wetten van den Staat*, al moesten daardoor in de eerste plaats de gewone wetten en dus vooral de strafwetten worden verstaan, zulk eene beperkende uitlegging duldt, dat de Koning ook geene speciale wet ten aanzien der kerkgenootschappen en dan wel eene van praeventiven aard zou kunnen voorstellen. In de vorige Grondwet kwam in art. 194 eene nagenoeg geheel gelijkluidende bepaling voor, en desniettemin is onder de heerschappij dier Grondwet door een bevoegd beoordeelaar beweerd, dat hier sprake is van een zeer bepaald toezigt, dat dit toezigt in de eerste plaats de reglementen of wetgevende voorschriften treft, welke het kerkgenootschap krachtens zijne autonomie vaststelt; dat deze aan het oordeel der Kroon worden voorgelegd, ten einde zij de gansche inrigting doorzie, en de uitvoering van hetgeen strijdig mogt zijn met de wettige staatsorde verbiede; en dat het de taak der wet is te bepalen, wat al, eer 't in werking kome, aan dat oordeel moet worden onderworpen.

Het is waar, het tegenwoordig art. 169 stemt niet geheel [illegible] met het 2de lid van art. 194 der Grondwet van 1840 overeen. De woorden: „*De Koning waakt*" zijn in de plaats gekomen van de woorden: „*De Koning zorgt tevens.*" Maar men kan niet inzien, dat het hoofddenkbeeld der thans behandelde grondwetsbepaling daardoor eenige wezenlijke verandering heeft ondergaan. Wie is verpligt te *waken*, dat iemand zich houde binnen de palen van gehoorzaamheid, is daardoor tevens verpligt — en hierin ligt geheel het praeventive systema — om te voorkomen, dat men buiten de palen dier gehoorzaamheid ga.

De uitsluiting van praeventie ligt ook niet in art. 170 der Grondwet. Volgens dat artikel wordt de tusschenkomst der Regering niet vereischt bij de briefwisseling met de hoofden der onderscheidene kerkgenootschappen, noch, behoudens verantwoordelijkheid volgens de wet, bij de afkondiging van kerkelijke voorschriften. Het behoeft naauwelijks herinnering, waarop dat artikel voornamelijk, zoo niet uitsluitend, doelt. Het geldt daarbij de opheffing van het zoogenaamde *placet*, de afschaffing van alle voorafgaande beoordeeling van staatswege der pauselijke bullen en breve's. Maar dat daaruit nu zou volgen, dat pauselijke brieven, die eene geheel nieuwe organisatie van het Roomsch-Katholijk genootschap hier te lande inhouden, niet enkel vrijelijk afgekondigd, maar ook in hunnen vollen omvang, zonder eenig voorafgaand overleg met het staatsgezag, ten uitvoer gelegd zouden mogen worden; dat dit overleg niet zou behoeven plaats te hebben, ook voor zoodanige bepalingen, die, als niet van zuiver kerkelijken aard, ook den Staat betreffen: — dat kon men niet toestemmen. Ware dit de bedoeling van art. 170, er zou daarbij niet enkel aan de kerkgenootschappen vrijheid en zelfstandigheid in hun eigen boezem zijn toegekend, maar in het wezen der zaak zou suprematie van de Kerk over den Staat zijn ingevoerd. De Staat zou voortaan, ook waar het zaken geldt die tot een gemengd gebied behooren, tegenover de Kerk geheel weerloos zijn.

De slotsom is, dat het VIde hoofdstuk der Grondwet, bij de herziening van 1848, met opzigt tot het thans behandelde punt, het al dan niet toelaten van praeventie, geenerlei andere wezenlijke verandering heeft ondergaan, dan de inlassching van art. 170; dat aan dit nieuwe artikel geene meer uitgestrekte beteekenis mag worden toegekend, dan die de nieuwe bewoordingen zelve medebrengen; en dat dus, met die eene uitzondering, thans de kerkgenootschappen aan dezelfde regelen gebonden zijn, als vóór 1848.

Nu heeft men nog wel aangevoerd, dat, indien het de bedoeling des grondwetgevers ware geweest, de beperking van de vrijheid der kerkgenootschappen door eene bijzondere wet als de thans voorgedragene mogelijk te maken, daarvan in het VIde hoofdstuk eenig spoor zou moeten te vinden zijn; doch, behalve dat dan toch in dat hoofdstuk bij herhaling van *eene wet* of van *wetten* gesproken wordt, kan men aan deze opmerking eene andere overstellen. Ware het de bedoeling geweest, om geenerlei praeventie ten aanzien der kerkgenootschappen toe te laten, in het genoemde hoofdstuk zou eene soortgelijke bepaling moeten voorkomen, als die van art. 8 der Grondwet, waarbij alle *voorafgaand onderzoek* ten aanzien van het openbaren van gedachten of gevoelens door middel der drukpers wordt uitgesloten.

Maar men heeft zich niet enkel op de letter der Grondwet beroepen. Ook de geest, die blijkens de gewisselde stukken en gehoudene beraadslagingen daarbij heeft voorgezeten, moest, zeide men, niet uit het oog worden verloren. Men zou daarop, met geringe wijziging van uitdrukking, kunnen antwoorden, wat in een vroeger tijdperk, juist met het oog op de thans behandelde grondwets artikelen, is gezegd: het is de vraag niet, wat een of ander lid, het is zelfs de vraag niet, wat de voorstellers der in 1848 gewijzigde artikelen daarbij hebben gedacht; wij mogen daarom die artikelen niet anders uitleggen dan de tekst medebrengt: het is eenvoudig de vraag, wat er staat.

[illegible] ter gelegenheid der grondwetsherziening van de zijde der toenmalige Regering meer dan één wenk is gegeven, waaruit is af te leiden dat bij haar de bedoeling niet bestond om voortaan alle praeventief toezigt ten aanzien der kerkgenootschappen en hunne regeling te laten varen. De hiervoor in § 4 aangehaalde woorden der Memorie van Toelichting van 1848, volgens welke het waken der Regering ten aanzien der kerkgenootschappen niet in het vlechten van banden, maar alleen in het beteugelen van hen, die buiten de palen gaan, moest bestaan, zijn, als men ze in hunnen zamenhang leest, meer bepaald toepasselijk op de opheffing van het regt van *placet*. Er kunnen daartegen andere uitdrukkingen der toenmalige [illegible] gewisselde stukken en gehoudene redevoeringen [illegible] die eenen veel minder vrijgevigen, ja zelfs zeer beperkenden geest ademen. Zoo is door een toenmalig minister de betrekking tusschen Kerk en Staat aldus aangewezen: „De Kerk niet boven den Staat, niet buiten den Staat, maar zich vrijelijk bewegende in den Staat, en die vrijheid onbelemmerd genietende, mits blijvende binnen de grenzen van de wetten van den Staat." Diezelfde minister is daarbij zoo ver gegaan, dat hij, met toespeling op de leer der vroegere Mennonieten ten aanzien van het dragen der wapenen, beweerde, dat indien de leden van een kerkgenootschap zich door de bepalingen der wet te zeer belemmerd mogten achten, ze in dit land der vrijheid niet zouden kunnen verblijven; want, zeide hij, „de wetten van den Staat kunnen niet worden gewijzigd naar de overtuiging van sommigen: dan toch zoude niet meer de Kerk blijven in den Staat, maar heerschappij voeren over den Staat."

Zoo er overigens in het verhandelde tijdens de grondwetsherziening op het stuk der godsdienst wel eenige tegenstrijdigheid tusschen vroegere en later gebezigde uitdrukkingen heeft geheerscht, is dit, volgens sommige leden, ook daaraan toe te schrijven, dat zich te dier gelegenheid eene dubbele rigting heeft doen gelden. Men is, onder den eersten indruk der gebeurtenissen van Maart 1848, [illegible] vrijgevig geweest, maar later, uit eene behoedzaamheid of een wantrouwen, waarvan men ook in de meeste vroegere staatsregelingen sporen vindt, eenigermate op zijne schreden teruggekeerd. In de wijze, waarop de artt. 10 en 194 der Grondwet ten laatste zijn vastgesteld, is, volgens dezelfde leden, die veranderde rigting vooral zigtbaar.

Ook na 1848 heeft de Regering, bij de behandeling der begrootingswetten, zich soms op eene wijze uitgelaten, die vrij duidelijk deed zien, dat, terwijl zij het regt der kerkgenootschappen om hunne aangelegenheden op het kerkelijk terrein zelve te regelen, ten volle er-

kende, zij zich daardoor niet ontslagen rekende van een zelfstandig en werkdadig *toezigt*. Zoo werd in de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag van de Afdeelingen der Tweede Kamer, wegens de Staatsbegrooting van 1851, nadat daarin het regt der kerkgenootschappen tot eigene inwendige regeling ten volle was erkend, te dier zake een voorbehoud opgenomen van dezen inhoud: »altijd met dien verstande, dat aan den Staat het grondwettig regt verblijft om op zijn gebied te zorgen en *toe te zien*, dat de openbare orde en rust, door de daar te stellen kerkelijke organisatien niet worden gestoord, en onverminderd de verpligte gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat." Toen later dit voorbehoud in de Tweede Kamer opzettelijk ter sprake kwam, zijn door een der Ministers de daarin vervatte bewoordingen nog in zoover versterkt, dat hij niet enkel van *toezigt*, maar van een *streng* en *scherp* toezigt gewaagde.

Door enkele leden werd hier nog bijgevoegd, dat indien de Grondwet zoo ondubbelzinnig alle voorafgaande tusschenkomst van het staatsgezag omtrent de regeling der kerkgenootschappen had verboden, als door sommigen werd beweerd, het zich moeijelijk zou laten verklaren, hoe een vroeger Minister van Buitenlandsche Zaken, in een bekenden brief de mogelijkheid had ondersteld [illegible] een volgend Gouvernement omtrent zoodanige regeling andere beginselen zou kunnen omhelzen, dan door hem werden voorgestaan.

§ 5. Terwijl alzoo de meerderheid der leden het gevoelen verdedigde, dat het vaststellen eener wet tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen geenszins tegen de Grondwet aandruischt, maar als geoorloofd of althans niet verboden moet worden aangemerkt, gingen de meeste voorstanders van dit gevoelen eenen stap verder en beweerden zij, dat zoodanige wet *noodzakelijk* is.

Het betoog dier noodzakelijkheid grondde zich voornamelijk daarop, dat het VIde hoofdstuk der Grondwet zoowel algemeene beginselen als meer bepaalde voorschriften behelst, die door nadere wettelijke voorziening in 't leven geroepen moeten worden of behoorlijke toepassing moeten erlangen.

De Grondwet, zeide men, moge in het genoemde hoofdstuk geen volledig stelsel van kerkelijk staatsregt aanduiden, er komen daarin bepalingen voor, die omtrent de hier te lande bestaande betrekking van het staatsgezag tot de kerkgenootschappen geen twijfel overlaten. Inzonderheid wordt die betrekking door de artt. 165 en 169 gekarakteriseerd. Daarbij wordt aan de uitvoerende magt te dezen aanzien eene dubbele verpligting opgelegd, die van bescherming en van oppertoezigt. Die dubbele verpligting sluit alle denkbeeld uit van eene volstrekte scheiding van Kerk en Staat, die hier te lande niet bestaat.

Zal nu echter die dubbele verpligting behoorlijk worden nagekomen, zal er zekerheid bestaan, dat steeds eene gelijkmatige en regtvaardige toepassing der bescherming en van het oppertoezigt omtrent alle kerkgenootschappen plaats vinde, dan behooren bij de wet regels te worden gesteld, naar welke het uitvoerend gezag zich in dezen hebbe te gedragen. De palen van gehoorzaamheid, bij art. 169 der Grondwet bedoeld, moeten uitdrukkelijk worden aangewezen, opdat de Staat niet weerloos zij tegenover het kerkgenootschap, dat eigenmagtig bij zijne inwendige regeling, over aangelegenheden, die tot gemengd gebied behooren, mogt beslissen, opdat niet die suprematie van den Kerk over den Staat, waarvan zoo even gesproken werd, plaats vinde.

Te gelijk moet door den wetgever zorg worden gedragen, dat sommige meer bepaalde voorschriften van het VIde hoofdstuk geene doode letter blijven. Zoo moge het voorschrift van art. 164 reeds zijne sanctie vinden in de gewone strafwet, daar zijn andere bepalingen in het genoemde hoofdstuk, die in de daad nog wettelijke sanctie behoeven, gelijk die der artt. 167 en 170, en zulks opdat niet vruchteloos kunne worde belet, wat bij het eerste artikel is verboden, en opdat de verantwoordelijkheid, in het laatstgenoemde bedoeld, eene waarheid worde.

Tot nu toe was, volgens de leden wier gevoelen thans wordt uitgedrukt, dit belangrijk onderwerp wel niet in eenen geheel wetteloozen, maar toch zeer ongeregelden toestand. Voor een gedeelte van het Rijk was de wet van 18 Germinal het Xde jaar, van kracht, terwijl elders, waar die wet òf niet van kracht geacht werd of om andere redenen buiten toepassing bleef, de uitvoerende magt de thans bedoelde grondwettelijke bepalingen uitvoerde en toepaste naar geene andere reglen, dan die zij zich zelve stelde. Van daar verandering van inzigten en denkbeelden tusschen elkander opvolgende ministers [illegible] eene geheel verschillende en ongelijkmatige behandeling van de aangelegenheden der kerkgenootschappen, zoodat het eene zich geheel vrij in eigen boezem kon bewegen zonder tusschenkomst van het staatsgezag, terwijl andere eene krachtige inmenging of bemoeijenis van de zijde van dat gezag ondervonden. Die staat van zaken behoorde op te houden, en zulks kon, men herhaalde dit, niet anders geschieden dan door eene wettelijke regeling, die de betrekking tusschen den Staat en de kerkgenootschappen op vasten voet bragt en den eerste in de gelegenheid stelde, zoowel om gelijke bescherming aan allen, ook tegen inbreuk op elkanders regten, te verleenen, als om te waken dat alle zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wet.

Een en ander klemde nog meer, omdat het, naar de meening dezer leden, bij de regtsgeleerden niet is uitgemaakt, of niet tengevolge van het 3de additionele artidel der Grondwet, de artt. 207 en 208, alsmede de artt. 291 en volgg. van het *Code Penal* nog gerekend moeten worden kracht van wet te hebben, zoodat daaruit alleen reeds de noodzakelijkheid eener wet ten aanzien van het behandelde onderwerp zoude blijken.

§ 6. In strijd met het voorafgaande werd door andere leden der meerderheid de twijfel geopperd of het vaststellen eener wet als de tegenwoordige, ofschoon door de Grondwet niet stellig verboden, in verband met het praerogatief der Kroon, als volkomen geoorloofd zou kunnen worden beschouwd. Kwam het hier voornamelijk aan op het toezigt, bij art. 169 der Grondwet aan den Koning opgedragen; op het waken, dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, dan sprak het van zelf, dat dit toezigt zeer wel kon worden geoefend, zonder dat de wetgevende magt vooraf de daarbij in acht te nemen regels stelde. Men ging verder en noemde het ook in de Memorie van Toelichting vooruitgezette beginsel verkeerd, dat eene grondwettige bepaling als deze eerst leven en kracht uit eene staatswet moest ontvangen. Het was gevaarlijk de leer te prediken, dat de uitvoerende magt niets anders verrigten kan dan datgene, waartoe

(*Zie verder ons Bijvoegsel.*)

De uitgebreide verslagen, die wij gisteren en heden hebben mede te deelen, verhinderen ons plaats te geven aan verschillende stukken, die tot ons leedwezen moeten blijven liggen. Zij zullen later komen. Onze lezers kunnen zich verzekerd houden dat *uitstel* geen ***afstel*** is.

Men meldt ons, »dat de heer van Hall met den heer Groen van Prinsterer in overleg zal treden, om de monsterwet zóó te wijzigen, dat zij én de anti-revolutionnairen behaagt én den Katholieken *eene pil* te slikken geeft."

De uitdrukking is triviaal. Het is onze schuld niet dat de protestantsche minister van Roomsch-Katholieke Eeredienst niet hoffelijker wordt voorgesteld. Intusschen als het dan al waar mogt zijn, dat de protestantsche minister van Roomsch-Katholieke Eeredienst den Katholieken *eene pil te slikken* voorbereidt; dan zal nog de vraag zijn uit te maken, wie de lasten zal hebben te dragen van de *indigestie*, die daaruit onvermijdelijk *moet* en *zal* ontspruiten.

Welke middelen werden in de maand April aangewend om het protestantsche gedeelte der bevolking in beroering te brengen en om geweld te oefenen op de hoogste Staatsmagt in Nederland?

In honderde schandlibellen, op de hoeken der straten, van vele protestantsche kansels, werd den volke verkondigd, dat de nieuwe Bisschoppen de inquisitie in hun gevolg hadden, dat kettermoord dra aan de orde zou zijn, dat de Protestanten hun eigen vaderland spoedig, om des gewetenswille, zouden moeten ontvlugten. En den Koning werd, bij monde van het orgaan der geheime genootschappen, beteekend, dat het lot der Stuarts en der Bourbons hem wachtte, zoo hij thans niet den Paus een slag in het aangezigt gaf. Van zulke opruijende taal was de April beroering het gevolg.

Eene nieuwe agitatie schijnt op touw te zijn gezet. Volgens de *Arnhemsche Courant* heeft *het ministerie zelf* daartoe de impulsie gegeven. Van Utrecht uit wordt het ijvervuur weer aangeblazen. De Barget's beginnen op nieuw hunne smaadtaal uit te spuwen tegen de Roomschen. En de ultra-protestantsche pers? De een roept, werpt [illegible] Katholieken verdedigen! [illegible] met het herstel [illegible] voortgaan te spreken. Een derde vloekt op die »ellendige" vertegenwoordiging en schreeuwt om de verscheuring van het bestaande staatsverdrag en om de vestiging van eene *absolute* monarchie. Een ander weer tiert en roept, of dan »de Staat moet worden prijs gegeven aan wien het lust *onze zeden te verpesten*," d. i. aan den Paus! En de ***Fakkel***, hoe *zij* zich eindelijk laat hooren? Men leze:

»De Roomschen gedragen zich als vijanden van het Vaderland en den Koning. Die hen voorthelpt en begunstigt ook nu nog, die maakt zich schuldig... aan?.... verraad!"

»Wij, Protestanten, mogen, *als leden van de groote corporatie*, de Roomschen niet meer begunstigen. Het individueele gevoelen moet nu op den achtergrond treden."

En verder:

»»Straatrumoer;" — zoo noemden de Roomsche bladen het teekenen op de protestantsche adressen.

»OCH, WAS HET »STRAATRUMOER" GEWORDEN! OCH, WAS HET VROEGER GEDANE ONGEDAAN GEMAAKT!"

Deze klagt, dat het straatrumoer niet vernielend is te werk gegaan, wordt geslaakt, bij het openen van een nieuwen veldtogt tegen de regten der Katholieken — van een nieuwen veldtogt, geopend, naar men beweert, op instigatie van het ministerie zelf. Ons zal hij niet deeren, die veldtogt, maar, Koning en Vaderland, ach, wat worden door hunne schijnvrienden hunne belangen wreedelijk miskend!

Wij zijn verzocht het volgende te plaatsen:

»Bij de vreesselijke woeling van een groot gedeelte van het Protestantismus en het verschijnen der Halliaansche monsterwet vroeg ik mij zelven af: Welke kunnen toch wel de oorzaken zijn van eene zoo onbegrijpelijke opgewondenheid en vervolgingszucht? Zijn de Katholieken onruststokers? Weigeren zij de hun opgelegde belastingen te betalen? Leggen 1,200,000 inwoners, welleens *niet-volk*, ook soms *tijgers* van den *stoel der waarheid* genoemd, dan niets in de schaal van een Rijk van ongeveer 3,000,000 inwoners? Niets van dit alles, dacht ik bij mij zelve; waarvan dan die haat, die opgewondenheid? Nog voor weinige dagen werd een jansenisten Bisschop gewijd, die met den Aartsbisschop van Utrecht en dien van Haarlem het drietal voor ongeveer 4000 afgescheurde, doch evenwel zich noemende Katholieken, vormt; verontrusten zich deswege de Katholieken? Immers neen. Doch, wat meer zegt, ging deswege eene klagt op van de zijde der Protestanten, welke zich in hun teeder gevoel geschokt waanden, toen het Pius IX behaagde een echt katholieke Aartsbisschop van Utrecht en suffragaan-Bisschop van Haarlem te benoemen, ingevolge zijn regt als opperhoofd der Katholieke Kerk, en dat wel ten gevolge eener overeenkomst met de Nederlandsche regering? Immers evenmin. Veronderstellen wij eens dat de Nederlandsche Synode goedvond op het voorbeeld van Engeland en andere landen protestantsche Bisschoppen te benoemen en als zoodanig aan te stellen. Zoude de staat, zouden ook de Katholieken, bijaldien zulks zonder bezwaar der schatkist plaats greep, zich daarover verontrusten of teergevoelig betoonen? Niets van dit alles is denkbaar. Maar nu door Rome katholieke Bisschoppen worden aangesteld, nu vindt zich een groot gedeelte van Neerlands volk inwendig geschokt; meer nog, nu moeten door welke middelen dan ook petitiën worden geteekend; nu moet de vorst als het ware gedwongen worden eene gesloten overeenkomst te verbreken; nu moet eene wet in het leven worden geroepen om den overmoed te beteugelen. Welke overmoed? Van Rome. Waaruit en brandstapels en moordschavotten en wat de verbeelding maar vreesselijks kan opgeven zullen ontstaan...

Zulks wordt der opgewonden menigte voor de oogen gedraaid; zulks weergalmt onder de gewelven van de tempels, door die mannen, die niets in hunne [illegible] dan den *vrede* te prediken. Maar is de Paus dan waarlijk voor ons land eene gevreesde mogendheid, Hij die niets dan vrede ademt, wien niets ter harte gaat, dan het geluk van het menschdom? ach verblinde menschenkinderen! Hij die alleen door de hulptroepen van vreemde mogendheden met moeite zijn gezag als wereldsch vorst handhaaft, zal die hier komen zijnen schepter zwaaijen? Landgenooten, verdrijft de nevelen die u verhinderen de zon der waarheid te aanschouwen. Laat ons een verbond van vrede en eensgezindheid maken. Dat het vaderland, hetgeen ook immers dat der Katholieken is, zoo welig bloeijend door eendragt, worde opgevoerd tot eene hoogte, waarnaar het voor de noodlottige beroeringsdagen streefde, en waarvan het schoone toppunt in het verschiet lag. Geachte protestantsche medeburgers, die zulke uitkomsten wilt en ik ben er zeker van; gij zijt er vele; ook gij, op voorbeeld van uwe medeburgers, die Katholiek zijn, brengt zooals dezen uwe wenschen aan de Wetgevende Kamer, of gaat tot den troon van Zijne Majesteit, ten einde alzoo de rust en het geluk van het gemeene vaderland worde bevorderd!"

Omtrent het petitionnement in Limburg, bericht de *Courrier de la Meuse* heden dat er nog adressen geteekend worden, als te Mheer, Noorbeek, Wahwiller en Eys, Epen, Oud-Valkenburg; Kerkrade en Meerssen hebben een begin gemaakt; Klemmen en Hulzberg hebben hunne adressen reeds opgezonden, en het petitionnement zal spoedig algemeen zijn. Te Weert heeft behalve de 600 voornaamste ingezetenen, ook de geestelijkheid een adres aan Z. M. den Koning, en een aan de Staten-Generaal ingeleverd.

Wij vernemen heden, dat verzonden zijn aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal adressen, gelijkluidende met dat in ons Nommer 1889 medegedeeld of daarmede overeenstemmende, uit

Hoogmade	met	38	naamteekeningen.
Woubrugge	»	35	»

Jl. Dingsdag is H. M. de Koningin te Mainz aangekomen.

Wegens plaatsgebrek zijn wij genoodzaakt het buitenlandsche nieuws, dat overigens niet onbelangrijk is, slechts met een enkel woord te vermelden. Den 14 Julij is te Konstantinopel het protest der Porte tegen de Russische vorderingen aan de gezanten der mogendheden bekend gemaakt, die den 18 nog steeds aan het onderhandelen waren. De Parijsche bladen willen echter berigten hebben uit Konstantinopel dd. 21 Julij over Marseille, volgens welke de Sultan en zijne bondgenooten het door Rusland gewijzigd ontwerp van transaktie hebben aangenomen. De bevolking was nog steeds onrustig, doch er hadden weinig vechtpartijen plaats. Uit Frankrijk is er niets nieuws. In de Romagna heerscht gisting en hoort men van moorden. In den Kerkelijken Staat zijn onlusten ontstaan uit vrees voor hongersnood. De regering heeft uit dien hoofde den uitvoer van granen verboden. De vermeende ongesteldheid van Z. H. Pius IX schijnt, in allen gevalle, van weinig beteekenis te zijn. Uit Londen wordt berigt dat er eene monstering zal worden gehouden over de heerlijke vloot te Spithead, en dat deze waarschijnlijk in de volgende week zal plaats hebben. Men verzekert dat dan te Spithead eene grootere zeemagt vereenigd zal zijn dan nog ooit op dat gedenkwaardig punt gezien is. Men verwacht dat niet minder dan zeven en twintig oorlogschepen, waaronder vijf van meer dan 100 stukken elk, te zamen 1424 vuurmonden, voor de Koningin zullen manoeuvreeren.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

		28 JULIJ 4½ u. gebl.	29 JULIJ 4 u.			gebl.
NEDERL., Werkel. Sch. à 2½ pCt.		63⅞	63¾	a	63⅞	63¾
Dito Dito	3	76¼	76¼		76 13/16	
Dito Dito	4	95⅞	95 9/16		95¾	95 9/16
O. L. Leening 1844	4	95⅝				
Amorts. Syndic.	3½	95	93			
Handel-Maatschappij	4½		126¼			
Aand. Rijn-Spoorweg						
Aand. Holl. S. M.		84				
Obligatien						
BELGIE, Obligatien 1844						
Cert. bij de Belg. Bank	2½					
Dito bij Rotsch. en Volksv		53¼	53½			
FRANKRIJK, Obligatien	3		74½			
SPANJE, Nieuwe	1	23 5/16	23 5/16		23⅜	
Dito	3	48⅛	48⅛		48¼	
Dito Binnenl. à 6/m		43 5/16	43¼		43 5/16	
Coup. Bewijzen		6⅝	6⅝		6 11/16	
Amortisable Schuld		5⅜	5⅜			
PORTUGAL te Londen	5	41⅝	41⅜			
Dito Dito		38¾	39			
[illegible]		109	109			
[illegible] 1828 en 1829		108	108			
Cert. bij dito 1831 en 1833		98¼				
Dito	4½	100⅛				
Dito bij *Hope*	4	93⅞	93½			
Dito bij *Stieglitz en C*o.		93	92¾		92⅞	
Dito bij id. 6de Serie	4					
Cert. te Hamburg	5	104¾				
Inschrijving in Assignat.	6					
Cert. van dito		75½				
POLEN, Certifikaten	4	86⅛	86⅛			
Dito Aand. à fl. 500						
Dito met Lot. » 300						
AMERIKA, Bank-Actien		4¼				
PRUISSEN, Aand. met Lot. R. 50 *f*						
OOSTENRIJK, Metalliek	5 pCt.	82⅞	82¾		82 13/16	
Dito 1847	2½	42 1/16	42⅝		42 11/16	
Dito 1851	2½	42⅜	42⅝			
Dito 1849	5	95⅜	95		95½	95⅛
Ween. Bank bij *Göll en C*o.		87¼				
Dito	4					
Letter B	5	95⅜	95		95½	95⅛
Aand. met Loting fl. 500						
Nieuwe dito » 250						
NAPELS, Cert. *Lam. en Bouwer* 5 pCt.						
[illegible] Londen 1824	5					
Dito Leening 1848	5					
Dito £ 200			81½			
PERU	4½					
MEXICO Nieuwe	3	26 11/16	26			
VENEZUELA à £ 100	3½	37½				
GRENADA à £ 100	2	21½	21 7/16		21½	
Dito Uitgestelde		9¼	9⅛		9¼	
ECUADOR à £ 100		4⅛				

Mexiko onbepaalde 26¼; Louis. 101; Venez. uitg. 15⅝, ¼.

Van Hollandsche fondsen waren heden 4 pCt. ruim ¼ lager, de overige mede iets flaauwer; Buitenl. leverde niets belangrijks op, de stemming was in den beginne iets beter bij de sluiting echter blijft de markt algemeen een weinig flaauwer.

[illegible] *van het Geld:* Beleening 2½ pCt., Prolongatie 2½ pCt. Disconto [illegible] pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	[illegible]	Livorno	2/m. *f*	39½
"	zigt	[illegible]	Napels	" "	81⅝
Bordeaux	2/m. "	[illegible]	Petersburg	" "	1,86
"	½/m. "	56⅝	Weenen	6/w. "	32⅛
Madrid	3/m. "	245	Augsburg	[illegible] "	35⅜
Cadix	" "	245	Frankfort	[illegible] "	99¼
Seville	" "	242	Hamburg	2/m.	35¼
Bilbao	" "	243	"	[illegible]	[illegible]
Lissabon	" "	41½	Londen	2/m.	[illegible]
Porto	" "	41½	"	zigt "	[illegible]
Genua	2/m. "	46⅝	Rotterdam	"	[illegible]

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 28 Julij. Belg. leen. 2½ pc. 56⅛; 1840/1842 4½ pc. 98; 1848, —; Spanje 1—3 pc. 22⅞; Binnenl. 3 pc. 43 7/16; Romeinen 5 pc. —; Oostenrijk Metalliek 5 pc. 86.

PARIJS, 28 Julij. Fransche 3 pCt. 78.35; 4½ pCt. 103.45, Spanje 3 pCt. Binnenl. —; id. 1 pCt. 22⅞; Russen 4½ pCt. —; Met. 5 pCt. —.

LONDEN, 28 Julij. Cons. kont. 98⅛ a —; op tijd 98⅛ a —; Braz. 100 a 102; 1829/39 — a —; 1852 99½ a 100½; Den. 3 pc. 83 a 85; 5 pc. 105 a 107; Ecuad. 5¼ a 5⅜; Gren. 21½ a 22; Uitgest. 9⅛ a 9⅜; Mexiko Nieuwe 26¾ a —; Peru 4½ pc. N. 83 a 85; Uitgest. 59 a 60; Rusl. 1822 5 pc. 118½ a 119½ (N.) 4½ pc. 101¼ a 101½; Portugal 5 pc. — a —; 4 pc. 43½ a 44; 3 pc. — a —; Spanje 1 pc. 23 a —; 3 pc. 47⅛ a 47⅝; Coup. cert. 6½ a —; Passive 5¼ a 5½; Holl. 2½ pc. 64½ a 65; id. 4 pc. 97¾ a 98¼; Venez. 37½ a 38½; Uitg. 15 a 16; Wissel op Amsterdam *f* —,—; Grieken 1824 — a —; 1825 —.

WEENEN, 28 Julij. Met. 5 pc. 94⅞; Bank-Aktien 1406; Wissel op Londen 10.40; Zilver 8⅞.

BERLIJN, 27 Julij. Schuldbr. 3½ pc. 92¼; Loten 142¼; Rusl. Stiegl. 4 pc. 97¾; Pools. 4 pc. 95¼; Loten fl. 500 [illegible]; Oost. Met. 5 pc. 87½; Amsterdam zigt [illegible]

HAMBURG, 27 Julij. [illegible] 108½; Oost. Met. 5 pc. 93¾; Spanje 1—3 pc. 21⅝; Binnenl. 3 pc. 40¼.

FRANKFORT, 28 Julij. Met. 5 pCt. 86⅛; W. Bank-Aktiën 1605; W. Loten fl. 250, 126; Spanje 1 pCt. 23⅛; id. 3 pCt. 43⅜; Wissel op Weenen 110½.

HANDELSBERIGTEN.

ROTTERDAM, 28 Julij. Heden zijn uit de hand afgedaan ca. 200 ceroenen van de partij van 223 cer. St. Domingo Tabak, direkt van Porto Plata alhier aangevoerd me het schip *Maracaibo*, kapt. W. C. Kool, en welke in de veiling van den 19 dezer waren opgehouden.

Voorts zijn nog verkocht 28 v. Maryland Tabak, per *Mississippi*.

GRAANMARKT.

AMSTERDAM, 29 Julij. Tarwe in een doen 127 ℔ Pommer *f* 318; 128 ℔ Gron. *f* 310.

Rogge prijshoudend: 123 ℔ Odessa *f* 215; 118, 119 ℔ Petersb. *f* 200, *f* 203.

Garst, Haver en Boekweit zonder handel.

Op 9 vaten Olie in April ek. 68; Aug. 66; Sept. 67; Nov. 67½ &. *Raapolie* op 6/w. *f* 37; Vliegend *f* 36, ¼; 1o. Mei ek. *f* 38. Sept. *f* 36¼, ½; Oct. *f* 37¼; Nov. *f* 37½, ¾; Dec. *f* 37¾, 8. *Lijnolie* op 6/w. *f* 32½; Vliegend *f* 31½. *Hennepolie* op 6/w. *f* 38; Vliegend *f* 37.

ROTTERDAM, 28 Julij. Tarwe: 160/2 ℔ Hoogl. Kleefsche *f* 350; 156/2 ℔ Meursche *f* 337; 161/2 ℔ Bovenl. Ris *f* 350; 139/2 ℔ dito *f* 356, 340; 158/2 ℔ dito *f* 332. — Rogge in ents.: 141, 142/2 ℔ Archangel *f* 194, 196; voorts in cons. 149/2 ℔ Fransche *f* 221; 143/2 ℔ Oude [illegible] Boekweit [illegible]

SCHIEDAM, 27 Julij. Rogge. Verkocht: 149/2 ℔ Libau *f* 244 kont., *f* 246 6/w.; 140/2 ℔ jar. Koersche *f* 205 6/w. — Gerst. Verkocht: 131/2 ℔ Libau *f* 208 3/m.; 131/2 ℔ Koersche *f* 207 3/m.; 130/2 ℔ dito *f* 204 6/w.; 131/2 ℔ fijne Deensche *f* 164 kont., *f* 165 6/w. — Moutwijn *f* 21; Jenever *f* 24,50; Amst. Proef *f* 26,75, per Ned. vat zonder fust, zonder belasting.

DELFT, 28 Julij. Boter *f* 40 a 45.

ANTWERPEN, 28 Julij. *Koffij.* Er zijn gedaan 600 b. Brazil.

Granen. Van Tarwe zijn eenige partijtjes gedaan tot volgende prijzen: Sandomirca blank *f* 13½; Oostzee *f* 13¾; Polish Odessa *f* 12½ a 12¾ en Salonika *f* 11½ per 80 k. Voor Fransche Rogge is betaald *f* 7 1/16 en 7⅛ ent. en voor Odessa *f* 7¼ ent. p. 70 k.

Hennep. Er zijn gedaan 90 b. Italiaansche.

Katoen. Er zijn gedaan 630 b. Louisiana.

Honig. Er zijn gedaan 50 v.

Harst. Op levering zijn verkocht 600 v. bruine Amerik.

Ruwe Zwavel. Hiervan zijn 26,000 k. gerealiseerd.

LONDEN, 27 Julij. *Ruwe Suiker.* Voor W. I. is veel vraag tot volle prijzen. *Vreemde.* Goed gesouteneerd, met veel vraag voor zeilende ladingen. *Geraffineerd.* Goed gevraagd, de voorraad raakt op, vooral in mindere soorten. De markt is ferm.

Koffij. Plantage levendig gevraagd, en voor de beste kwaliteiten betaalt men vorige prijzen. In veiling gingen 500 v. en 420 b. grif van de hand.

HAVRE, 26 Julij. *Katoen.* Gisteren zijn verkocht 3600 b. doch heden is het bijzonder stil en zijn slechts 300 b. gedaan, echter zonder prijsverandering.

Indigo. Houdt zich goed. Er zijn gedaan 51 kisten Bengaal tot fr. 8,50 a 8,80 per ½ kilo.

BORDEAUX, 26 Julij. *Voorloop.* De 3/6 is 3 fr. hooger en wordt gedaan tot 139 fr.

HAMBURG, 26 Julij. *Koffij.* Ferm gesouteneerd met drukken handel en weinig voorraad. Er zijn gedaan 6000 b. Brazil tot 4⅛ a 4⅜ sch.; 500 b. Laguayra tot 5 a 5⅛ sch. en 400 b. Dom. tot 4½ a 4⅞ sch.

SCHEEPSTIJDINGEN.

BINNENGEKOMEN:

TEXEL, 28 Julij. A. Meyer, Piet Hein, New-York.

UITGEZEILD:

HELVOET, 27 Julij. P. Schaap, Menado, Batavia.

GEPRAAIDE SCHEPEN.

Den 16en Julij op 41° 23' N. Br. 13° 47' W. L. Christiaan Huijgens, kapt. Iblower, v. Banjoewangie n. Rotterdam.

Den 22en Julij, op 52° 32' N. Br., 3° 40' O. L. Alblasserdam, kapt. Pott, v. Hartepool n. Batavia; aan boord alles wel.

CARGA-LIJSTEN.

AMSTERDAM.

BATAVIA, Alcyone, Sandberg Jr.: 1350 kann. Suiker, O. I. Maatschappij van Administratie en Lijfrente: 815 z. 255 kann. dito, 1700 b. Bindrottingen, Order.

RIVIER-VAART.

AMSTERDAM, 29 Julij in lading naar:

Keulen	D. Hoogewegh, Prins Emil.
"	H. Felten, Cöln No. 1.
Mainz	J. Bouman, Mainz No. 9.
Urdingen & Ruhort	C. Wansing, Vrouw Geertruida.
Weesel	J. Beijer, Jonge Wilhelmina.
Heilbron	G. Heus, Janus.
Duisburg	Jh. Huverman, Elisabeth.
Dusseldorp & Neus	J. H. W. van Booven, Niederrein No. 12
Manheim	W. Rippert, Carl van Rotteck.
Ludwigshaven	P. Krol, Pauline.
Frankf., Coblentz en Manheim	H. Hirschman, Frankf. No. 12.

Rijnhoogte. KEULEN, 27 Julij 12 vt. 4 dm.

Te Amsterdam bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitgever.

zij bij bepaalde wetten bevoegdheid erlangt. Het gevaar was hier te grooter, omdat eene wet als deze altijd limitatief zou worden uitgelegd, en dus te eeniger tijd zou kunnen worden beweerd, dat de Koning in geen geval verder mogt gaan, dan daarbij sprake is. Men zou door het vaststellen eener wet als de tegenwoordige in het geval kunnen komen van inbreuk te maken op de prerogatieven der Kroon. Deze bedenking woog bij sommige leden zoo zwaar, dat zij bepaald deswege door de Regering verlangden gerustgesteld te worden en tevens, in verband daarmede en tot betere beoordeeling van het voorgedragen ontwerp, inlichting noodzakelijk achtten omtrent de vraag, of de Regering het voornemen koesterde, later nog andere wetten betrekkelijk het ten uitvoer leggen der voorschriften van het VIde hoofdstuk der Grondwet voor te dragen.

Enkele leden plaatsen zich nog weder op een eenigzins ander standpunt. Ook zij meenden, dat tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen eene wet als deze niet eens werd gevorderd; dat de Koning de hem toe te kennen magt uit kracht van art. 169 der Grondwet bezat, en dat, zoo bij de uitoefening dier magt het vaststellen van strafbepalingen noodzakelijk ware, daarin bij eene soortgelijke wet als die van 6 Maart 1818 (*Staatsblad* n°. 12) kon worden voorzien.

§ 7. Op het voetspoor der Memorie van Toelichting, is in al de Afdeelingen de vraag behandeld, of eene wet tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen noodzakelijk is met het oog op de wet van 18 Germinal het Xde jaar, welke wet, naar het oordeel der Regering, ofschoon slechts in een klein gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden geheel uitgevoerd, kracht van wet had voor het geheele Rijk.

Bij de behandeling van dit vraagstuk hebben sommige leden de aanmerking niet kunnen terughouden, dat het hun leed had gedaan, dat de Regering aan een punt als dit zoo bijzonder veel gewigt had gehecht. Moest de wet van Germinal nog geheel of gedeeltelijk als regtsgeldig worden beschouwd, dan werd het hoog tijd tot hare afschaffing over te gaan, maar eene wettelijke voorziening als de tegenwoordige moest niet op de noodzakelijkheid dier afschaffing worden gegrond. Het gold hier in allen gevalle eene Napoleontische wet, die maar al te zeer van Napoleontische inzigten getuigenis droeg. Op zoodanige wet moest de regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen hier te lande niet, al ware het dan slechts zijdelings, worden gegrond. Daardoor toch zou men gevaar loopen, aan de milde beginselen onzer Grondwet op het stuk der vrijheid van godsdienst te kort te doen.

Wat nu het vraagstuk zelf betreft, stonden de gevoelens lijnregt tegen elkander over. Aan de eene zijde beweerde men, dat de wet van Germinal zeker in een gedeelte van het Rijk, met name in Limburg en Staats-Vlaanderen, van kracht was; dat het zeer twijfelachtig was, of zij ook niet, althans wat vele harer bepalingen betreft, in de overige deelen van het Rijk van toepassing zou kunnen geacht worden, en dat dienvolgens de Regering niet ten onregte had beweerd, dat eene vervanging dier wet door eene andere, meer met onze tegenwoordige staatsinstellingen overeenkomstig, dringend gevorderd werd. Daarentegen beweerden anderen, dat de bedoelde wet nooit in het grootste gedeelte van het Rijk is ingevoerd: dat waar die invoering heeft plaats gehad, daarop later is teruggekomen; en dat derhalve de afschaffing en vervanging van eene wet als deze niet in aanmerking kon komen.

De voorstanders van het laatste gevoelen beriepen zich in de *eerste* plaats op art. 206 van het Keizerlijk dekreet van 18 October 1810, luidende: »*L'organisation du clergé catholique et du clergé protestant, actuellement existante, est maintenue.*" Nu is wel bij het dekreet van 6 Januarij 1811 de wet van Germinal het Xde jaar »*dans les sept nouveaux départements, formés du territoire de la ci-devant Hollande*" executoir verklaard, doch onder het voorbehoud »*des modifications particulières qui ont été apportées par Nous pour ces mêmes départements.*" Dat voorbehoud kan niet andere doelen dan op het in stand houden der bestaande organisatie. Onder de Keizerlijke regering is in die organisatie geene verandering gekomen. Wel hebben de kommissien, bij de dekreten van 29 October 1811 en 24 Januarij 1812 benoemd, om eene nieuwe regeling der kerkelijke zaken in de Hollandsche departementen tot stand te brengen, daartoe onder het voorzitterschap van den baron d'Alphonse ontwerpen ingezonden, maar deze hebben, zoowel als latere ontwerpen van dien aard, te Parijs geen bijval gevonden. Het konkordaat van art. 1813, dat in art. 8 op nader overleg omtrent de in Holland te vestigen bisdommen wees, is tusschen beide gekomen, en de Keizerlijke regering heeft een einde genomen, zonder dat de wet van Germinal in de Hollandsche departementen was ingevoerd.

Men antwoordde, dat in deze redenering de ware zin en beteekenis van het decreet van 18 October 1810 in dit opzigt uit het oog werd verloren. Dat decreet voerde aan het hoofd, dat de daarbij vastgestelde organisatie voor het jaar 1811 van kracht zou zijn, en was dus geheel tijdelijk. Het aangehaalde art. 206 handhaafde de bestaande organisatie van de Katholijke en Protestantsche geestelijkheid insgelijks voorloopig en tot dat nader zou zijn vooorzien. Die voorziening volgde spoedig. Bij het decreet van 6 Januarij 1811 werd, onder het reeds vermelde voorbehoud, de wet van Germinal voor de Hollandsche departementen executoir verklaard. Nu moge de volledige toepassing dier wet sedert achterwege en de in 1810 *bestaande organisatie* behouden gebleven zijn, zij had sedert dat tijdstip kracht van wet voor geheel het tegenwoordig Koningrijk; zij werd daar gaaf ingevoerd. Waarop toch slaan die *modifications apportées par Nous*, waarvan het decreet van 6 Januarij 1811 melding maakt? Blijkbaar op de modificatien in de wet, niet op de bepaling van het decreet van 18 October 1810, waarbij het voorloopig behoud van het bestaande tot nadere voorziening werd vastgesteld; want bij het decreet van 1810 werd de wet van Germinal niet ingevoerd en konden dus daarin geene modificatien gebragt worden.

In de tweede plaats beweerde men, dat de wet van Germinal hier te lande niet geldig geacht konde worden, omdat het konkordaat van 1801 is afgeschaft. Die wet bevat drie onderscheidene deelen: 1°. het konkordaat van 1801, dat is de conventie, den 26 Messidor van het IXde jaar tusschen den Paus en de Fransche regering gesloten; 2°. de *articles organiques* van die conventie, door Napoleon eenzijdig voor de Katholieke Kerk vastgesteld, en waartegen van de zijde van den Pausselijken Stoel is geprotesteerd; 3°. de *articles organiques des cultes protestants*. De sub n°. 2 genoemde *articles organiques* moesten tot uitvoering der conventie van 1801 strekken. Nu is wel bij art. 1 van het konkordaat van 1827 de overeenkomst van 1801 op de noordelijke provincien van het toenmalig koningrijk der Nederlanden toepasselijk verklaard, maar dat konkordaat is hier te lande nooit ingevoerd, aan de bepalingen daarvan is nooit uitvoering gegeven.

Derhalve is ook het konkordaat van 1801 hier geheel vervallen, en daarmede de *articles organiques*, die naar de eigenmatige beslissing des Franschen wetgevers daaraan waren gehecht. Eindelijk hebben zeer zeker de *articles organiques des cultes protestants* hier te lande, zelfs in Staats-Vlaanderen en Limburg, nooit kracht van wet gehad. In 1816 is bij het Koninklijk besluit van 7 Januarij het organiek reglement voor de Hervormde Kerk tot stand gekomen, zonder dat daarbij eenig gewag van de wet van Germinal is gemaakt. De slotsom is dus ook hier weder, dat die laatste wet als sedert lang in al zijne deelen vervallen en afgeschaft moet worden beschouwd.

Van de andere zijde werd daartegen aangevoerd, dat juist de toepasselijk-verklaring in 1827 van het konkordaat van 1801 en van hetgeen daaruit voortvloeide, op de noordelijke provincien het bestaan der regtsgeldigheid van de wet van Germinal medebrengt. De toepassing was tot dien tijd toe niet meer dan opgeschort, en dat dan nog maar gedeeltelijk. Het is toch moeijelijk te weêrspreken, dat onderscheidene bepalingen der wet van Germinal vroeger en later als in werking zijn beschouwd. Het regt van *placet*, waarover hier te lande zooveel is verhandeld, was alleen op het eerste der *articles organiques de la convention du 26 Messidor an IX* gegrond. Het is immers eene dwaling, dat regt met de artt. 207 en 208 van het *Code Pénal* in verband te brengen, die alleen tot de briefwisseling van geestelijken met buitenlandsche mogendheden betrekking hebben. Om zich daarvan te overtuigen, behoeft men slechts de beraadslaging van 1847 in de Tweede Kamer over het nieuwe Strafwetboek in te zien. Tijdens de Grondwetsherziening van 1848 heeft men de bepaalde afschaffing van het regt van *placet*, die uit art. 170 der Grondwet volgt, noodzakelijk [illegible] niet, het gewigt had kunnen zijn, als men zich [illegible] het eerste der [illegible] artikelen niet als toepasselijk had [illegible] hebben dan ook voorbeelden bestaan van pausselijke bullen, die door de Nederlandsche Regering geplaceteerd zijn.

Evenzoo beweerde men, dat het 45ste artikel der wet van Germinal bij art. 167 der Grondwet is overgenomen, omdat het altijd regtsgeldig geweest was, en omdat men het in stand houden der daarin vervatte bepaling niet van eene beslissing des gewonen wetgevers afhankelijk wilde laten.

Op dit laatste is echter geantwoord, dat, indien art. 45 der wet van Germinal in Nederland nog van kracht is, het houden van processien en andere kerkelijke plegtigheden buiten de kerken aldaar geoorloofd zou wezen in alle gemeenten, die geene steden zijn. Men beriep zich daarbij ook op de circulaires van den Franschen minister van binnenlandsche zaken, Chaptal, van 30 Germinal IXde jaar, en van den directeur der eerediensten, Portalis, van 14 Prairial van datzelfde jaar, waarbij aan de bepalingen van art. 45 nog eenige meerdere uitbreiding is gegeven.

In de derde plaats wedersprak men de regtsgeldigheid der wet van Germinal, omdat geheel het stelsel dier wet strijdig is met de beginselen der grondwetten, die elkander sedert 1814 hier te lande hebben opgevolgd. Die wet stond, wat de *articles organiques* betreft, in verband niet enkel met de beginselen der Gallicaansche Kerk, maar zelfs eenigermate met de *constitution civile du clergé* van 1791, volgens welke laatste de staatsmagt de Kerk regelt en de geestelijken staats-ambtenaren zijn. Zij bevat dien ten gevolge eene menigte bepalingen, die ingrijpen op het kerkelijk gebied; hetgeen lijnregt strijdt met de beginselen der Nederlandsche grondwetten, die dan toch zeer zeker op het zuiver kerkelijk gebied geheele vrijheid willen. Al ware dus de wet van Germinal tijdens de omwenteling van 1813 in de voormalige Hollandsche departementen regtsgeldig geweest, zij zou wegens den strijd der daarin vervatte bepalingen met de sedert ingevoerde Grondwet afgeschaft zijn. Wegens dien bestaanden strijd konden ook de additionele artikelen onzer grondwetten hier niet worden ingeroepen. Die artikelen spreken van bij de afkondiging der Grondwet *verbindende*, ja zelfs, wat de Grondwet van 1815 betreft, van *in werking zijnde wetten*.

Daarop werd geantwoord, dat, al gaf men een en ander toe, in de wet van Germinal toch onderscheidene bepalingen van politie voorkomen, die volstrekt niet strijden met de vrijheid, door de Grondwet verleend en gewaarborgd, en dat deze geacht moeten worden te zijn blijven bestaan. Het was toch eene dwaling, dat eene wet als volstrekt niet regtsgeldig zou kunnen worden beschouwd, omdat een deel harer bepalingen niet uitvoerbaar zijn, of ook omdat die bepalingen gedurende geruimen tijd niet zijn toegepast. Tot betoog van dit laatste behoefde men zich slechts op het gebeurde met de wet van 29 Nivôse het XIIIde jaar (de zoogenaamde zeven-kinderen-wet) te beroepen.

In de vierde plaats werd, in naauw verband met het voorafgaande, aangevoerd, dat het argument, aan de additionele artikelen onzer grondwetten ontleend, hier niet eens toepasselijk is. De Grondwet van 1814 behelsde zoodanig artikel niet. Reeds daarom alleen was de wet van Germinal, zoo zij al in 1814 voor de voormalige Hollandsche departementen bestond, door de invoering der Grondwet van dat jaar vervallen. De inhoud van art. 139 dier Grondwet strekt tot bevestiging van die stelling. Men vindt dan ook in al de tot dat tijdperk behoorende besluiten betrekkelijk de kerkelijke aangelegenheden, bijv. in de besluiten van 16 Mei 1814, 18 Februarij en 16 September 1815, van de wet van Germinal niet de minste melding gemaakt, waaruit dan toch wel af te leiden is, dat de Regering haar als niet bestaande beschouwde.

Voor het eerst ziet men de wet van Germinal genoemd in het Koninklijk besluit van 10 Mei 1816 (*Staatsblad* n°. 23), waarbij de werkzaamheden, uit die wet voortvloeijende, aan eene commissie uit den Raad van State, die te Brussel zou resideren, zijn opgedragen. Dit besluit betreft echter uitsluitend de Belgische provincien, waaruit alweder volgt, dat de wet van Germinal niet toepasselijk op Noord-Nederland werd beschouwd.

Tegen deze redenering deed men echter opmerken, dat het argument aan het niet voorkomen van een artikel wegens het in stand houden van bestaande wetten in de Grondwet van 1814 ontleend, geacht moest worden te veel te bewijzen. Die Grondwet kon toch, evenmin als eenige andere, het invoeren van geheele anarchie bedoeld hebben. Werd daarin eene zoodanige bepaling, als die het 3de additionele artikel der Grondwet van 1848 inhoudt, gemist, het was omdat men stilzwijgend het handhaven van alle bestaande wetten, tot die door andere vervangen waren, bedoelde. Was dus de wet van Germinal krachtens het Keizerlijk dekreet van 1811 hier te lande ingevoerd, zij bleef, in weerwil der Grondwet van 1814, hoogstens met de vroeger [illegible] uitzonderingen, regtsgeldig. Zij bleef bestaan, al wierd daarvan in de besluiten van 1814 en 1815 niet gesproken, tot in tegendeel in het besluit van 10 Mei 1816 omtrent de wijze van uitvoering bepalingen gemaakt, die uitsluitend de zuidelijke provincien van het Koningrijk der Nederlanden raakten.

Eindelijk, ten vijfde, is door sommige leden beweerd, dat zelfs het door de Regering vooruitgezette beweren, alsof de wet van Germinal ten minste voor Limburg en Staats-Vlaanderen steeds in volle kracht ware gebleven, niet kan worden toegestemd. Limburg heeft negen jaren lang tot Belgie behoord en is dus onderworpen geweest aan de bepalingen der Belgische grondwet, die dan toch ongetwijfeld op het stuk der godsdienst lijnregt strijden met de geest en de strekking der wet van Germinal. Bij de Koninklijke besluiten van 8 Julij 1840 en van 19 April 1841, waarbij de breve's van 2 Junij 1840 en 9 Maart 1841 bevestigd werden, is de bisschoppelijke hierarchie in Limburg en Staats-Vlaanderen opgeheven en zijn die landstreken bij de Hollandsche missie gebragt. Ten gevolge daarvan gelden ook voor Limburg en Staats-Vlaanderen eendeel der bezwaren, aan den geest en de strekking van de *articles organiques* [illegible] die in hunne hoofdbepalingen niet op eene missie toe te passen zijn.

Er is geantwoord, dat, zoo al de tijdelijke vereeniging met Belgie voor Limburg het onderstelde gevolg kon hebben gehad, dan toch niet geheel Limburg met Belgie is vereenigd geweest. Daarenboven is in Belgie, in weerwil der aldaar bestaande grondwet, het thans behandelde vraagstuk nog niet uitgemaakt. Niet lang geleden is door den Brusselschen procureur-generaal de Bavay beweerd, dat nog huiden ten dage de wet van Germinal in Belgie van kracht was voor zooveel het *appel comme d'abus* betreft.

Aan het einde van dit deel der overweging gekomen, hebben vele leden erkend, dat uit de wisseling van gevoelens over de wet van Germinal althans gebleken is, dat met opzigt tot de voortdurende regtsgeldigheid daarvan veel twijfel en onzekerheid heerscht; en dat, daar slapende wetten in meer dan één opzigt als gevaarlijk moeten worden beschouwd, het allezins wenschelijk is, aan dien twijfel en die onzekerheid voor goed een einde te maken.

Door sommige leden is nog mededeeling aan de Kamer gevraagd van een Koninklijk besluit van 22 April 1823 wegens de kerkelijke aangelegenheden; welk besluit gedurende de overweging omtrent de wet van Germinal is aangehaald en misschien deswege eenig licht zou kunnen verspreiden.

§ 8. In al de Afdeelingen is, als derde hoofdpunt, de gewigtige vraag behandeld, of de plaats gehad hebbende omstandigheden eene wet tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen noodzakelijk maken. Men is daarbij in zeer uiteenloopende beschouwingen over die omstandigheden getreden, waarvan echter de meerderheid der Kommissie van Rapporteurs, wegens de teederheid van het onderwerp en ook naar aanleiding van door vele leden gedurende de overweging in de Afdeelingen gegevene wenken, gemeend heeft niet dan in hoofdtrekken te moeten melding maken.

Aan de eene zijde beweerde men, dat de wijze, waarop de invoering der bisschoppelijke hierarchie hier te lande is aangekondigd, voor een groot deel der bevolking kwetsend is geweest en daardoor misnoegen en spanning moest opwekken; dat de eenmaal opgewekte ongerustheid wel moest toenemen, toen het wereldkundig werd, dat het vorige Ministerie zich door de Grondwet gebonden achtte, om tegenover handelingen, die zeer velen in den Lande niet konden goedkeuren, eene geheel lijdelijke houding aan te nemen; dat de bestaande moeijelijkheden dreigen te vermeerderen, als het werkelijk tot eene volledige invoering der bisschoppelijke hierarchie komt, en dat het dus allezins raadzaam is een middel te baat te nemen, waardoor aan die moeijelijkheden zoo veel voor het vervolg een einde kan worden gemaakt. Een deel dezer leden beschouwde het tot stand komen eener wet geschikt om te leiden tot dat doel. Langs dien weg zouden de punten, waarop het hier voornamelijk scheen aan te komen, de zetels der bisschoppen en de zaak van den eed, op eene bevredigende wijze kunnen worden opgelost. Te gelijk zouden in 't algemeen door eene wet de regten van den Staat tegenover de kerkgenootschappen, even als de regten van deze tegenover den Staat, alsmede de regten der onderscheidene kerkgenootschappen onderling, omtrent alle welke punten thans zoo veel onzekerheid heerscht, in overeenstemming kunnen worden gebragt en een waarborg verleend tegen willekeur of aanmatiging van welke zijde ook.

Andere leden, ofschoon in de beoordeeling der plaats gehad hebbende omstandigheden instemmende met hen, wier gevoelen zoo even is uitgedrukt, hadden gewenscht, dat het uitvoerend gezag, gebruik makende van de bij art. 169 der Grondwet toegekende magt, de moeijelijkheden van het oogenblik alleen door gemeen overleg met het kerkgenootschap of door het middel van onderhandeling uit den weg had trachten te ruimen. Blijkens de aan de Kamer medegedeelde stukken, heeft het Hof van Rome gezindheid geopenbaard, om op punten, waarop men dezerzijds meende te moeten aandringen, eenigermate toe te geven. Welligt zou de noodige zekerheid ook voor de toekomst te verkrijgen geweest zijn; zelfs was, naar 't gevoelen van enkelen, de weg om door het middel van onderhandeling de zaak tot een goed einde te brengen, nog niet gesloten. Hoe dit zijn moge, nu de Regering eenmaal eene wet had voorgedragen, wilden de meeste leden niet gerekend worden zich onvoorwaardelijk tegen eene wet te zullen verzetten, op grond dat zij het inslaan van eenen anderen weg wenschelijker hadden geoordeeld.

Door een aanmerkelijk aantal leden werd een ongunstig oordeel geveld over de wijze, waarop een deel der bevolking zich tegen de invoering der bisschoppelijke hierarchie heeft verklaard. De beweging was, volgens hen, het gevolg geweest van misverstand, verkeerde beoordeeling van andersdenkenden en onverdienden twijfel aan hunne trouw als staatsburgers. Politische bedoelingen, tegen het vorige Ministerie gerigt of met de jongste verkiezingen in verband, waren, zoo als sommigen beweerden, maar al te zeer onder de plaats gehad hebbende demonstratiën verborgen geweest. Het tegenwoordige Ministerie had, in plaats van de gemoederen tot bedaren te brengen, de gisting levendig gehouden. Eene wet als de voorgedragene zou, al ware zij met de Grondwet overeen te brengen, hetgeen van deze zijde werd ontkend, niet bevredigen, vermits datgene, wat men had willen verhinderen, daardoor niet zou worden belet. Zij zou bij een aanzienlijk deel der bevolking, volgens wier gunstige overtuiging de uitwendige kerkregeling tot het wezen van het kerkgeloof behoort, een hoogst pijnlijken indruk maken, en welligt niets anders uitrigten, dan dat de opgewondenheid van de eene zijde naar de andere wierd overgebragt.

Sommige leden meenden tegen deze laatste gezegden met nadruk te moeten opkomen, vooral in zoover daarin de overtuiging doorstraalde, dat de beweging, die na de aankondiging der invoering van de bisschoppelijke hierarchie bij een groot deel der bevolking is ontstaan, in meerdere of mindere mate van eenen kunstmatigen aard is geweest en door het voorgevallene geenszins gewettigd werd. Om die beweging billijk te beoordeelen, moest men, volgens hen, [illegible] als een geïsoleerd feit, maar in verband met andere verschijnselen in Europa, met de rigting, die zich in meer dan één land in de Roomsch Katholieke Kerk openbaart; met het weder opkomen, vooral na 1848, van stellingen omtrent de ondergeschiktheid van het wereldlijk gezag, die sedert lang op den achtergrond waren geraakt; met de geloofsvervolgingen tegen de Protestanten, die de verontwaardiging van alle weldenkenden hebben opgewekt. Ook de wijze, waarop nog zoo kort geleden het Reglement der Nederlandsche Hervormde Kerk was goedgekeurd, behoorde niet uit het oog te worden verloren. Inzonderheid moest men niet vergeten, dat een groot deel der bevolking zoo zeer aan onze roemrijke nationale herinneringen gehecht is, dat zelfs onwillekeurige aanranding daarvan gevoelig wordt.

Van dezelfde zijde gaf men te kennen, dat zoo dan eenmaal, tot oplossing der bestaande ongelegenheden, het tot stand brengen eener wet moest worden beproefd men liever eene gelegenheidswet had zien voordragen, tot strekking hebbende om het Gouvernement in zijne moeijelijke taak te ondersteunen, dan eene algemeene wet tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen. Het tegenwoordig tijdsgewricht scheen voor het tot stand brengen van zulk een wet hoogst ongeschikt.

Wanneer deze leden zich desniettemin ook met eene meer algemeene wet op dit stuk mogten vereenigen, dan zou dit toch nimmer zijn met eene zoodanige, die ingreep op de inwendige regeling der kerkgenootschap[illegible] maakte, of waarbij de kerkgenootschappen in hun zelfstandig historisch bestaan werden miskend. Al mogt ook de Grondwet in de veelzijdigheid harer opvattingen aan præventive maatregelen tegenover de kerkgenootschappen niet in den weg staan, dan zouden zij toch nimmer præventie toelaten, dan voor zooveer het kerkgenootschap ten gevolge zijner organisatie, naar buiten treedt. Tweederlei erkentenis van het bestaan van het kerkgenootschap door den Staat was, volgens hen, denkbaar: in de eerste plaats, de erkentenis als historisch feit, welke regt geeft op de gelijke bescherming, in art. 165 toegekend; in de tweede plaats, de erkentenis als het kerkgenootschap deel wil hebben aan eenigerlei begunstiging van wege den Staat. Aan de laatste erkentenis konden voorwaarden verbonden worden; aan de eerste niet.

Andere leden verklaarden zich met deze laatste denkbeelden tot zeker hoogte te vereenigen. Ook zij wilden geene wet, die in sacra trad en de bemoeijenis van het staatsgezag uitstrekte tot het inwendige van het kerkgenootschap. De wetgever behoorde bij de regeling dezer aangelegenheid zich te beperken tot het gemeenschappelijk terrein, waar de Staat en het kerkgenootschap elkander ontmoeten. Zij wilden, met andere woorden, niets meer dan eene wet van politie op de openbare godsdienstoefening.

§ 9. Als vierde hoofdpunt is de vraag behandeld, of het wets-ontwerp, zoo als het daar ligt, als voldoende zij aan te merken. In sommige der afdeelingen heeft men echter zich van zulk eene algemeene beoordeeling der wet onthouden; meenende men, dat de daartegen bestaande bedenkingen of uit de voorafgaande beschouwingen genoegzaam waren gebleken, of bij de afzonderlijke behandelingen der artikelen beter eene plaats zouden vinden. Voor zooveel men zich heeft uitgelaten, was het oordeel over de wet, als geheel beschouwd, meestal niet gunstig.

De leden, die alle praeventief toezigt op de kerkgenootschappen strijdig met de Grondwet achten, beweerden, dat, zelfs indien men dit grondwettig bezwaar ter zijde kon stellen, eene wet als deze gevaarlijk voor de vrijheid en zelfstandigheid niet slechts van een, maar van alle kerkgenootschappen moest worden genoemd. Ook werd de bedoeling van het Gouvernement om door deze gelijkstelling het Roomsch-Katholieke kerkgenootschap niet te kwetsen, geenszins bereikt, omdat onder den schijn van eene algemeene regeling, het toch vooral, zoo niet uitsluitend dit kerkgenootschap is, waartegen praeventive maatregelen mogelijk worden gemaakt. De daartoe betrekkelijke bepalingen waren voorts vooral ook daarom af te keuren, omdat zij wel schijnbaar de uitwendige regeling betroffen, maar toch, gelijk reeds vroeger is aangemerkt, om het naauw verband, bij het bedoelde kerkgenootschap tusschen vorm en wezen bestaande, op het godsdienstig gebied zelf ingrepen, en omdat het daarbij in allen gevalle punten gold, die niet eenzijdig door den Staat kunnen worden geregeld. Van eene andere zijde heeft men intusschen volgehouden, dat, moge ook al de bisschoppelijke hierarchie tot het wezen der Roomsch-Katholieke Kerk behooren, de territoriale indeeling en wat daarmede in onmiddellijk verband staat daartoe niet kan worden gebragt.

Sommige leden, die het denkbeeld om het toezigt op de kerkgenootschappen door eene wet te regelen, niet geheel afkeurden, gaven toe, dat de redaktie der tegenwoordige in meer dan één opzigt eene gevaarlijke strekking voor de vrijheid en zelfstandigheid der kerkgenootschappen had. Het gevaar bestond, hunnes inziens, ook daarin, dat de wetgever wel tusschenbeiden trad, maar op eene wijze, die ten slotte alles aan de willekeur van het uitvoerend gezag overliet, zoodat de wet onmiskenbaar eene arbitraire strekking had.

Het meest algemeen was de bedenking, dat de voorgedragen wet, indien zij eene regeling moest bevatten van de betrekking tusschen den Staat en de kerkgenootschappen, als zeer onvolledig is aan te merken. Dan toch behoorden daarin, onder anderen, bepalingen voor te komen:

a. omtrent het beheer der kerkgoederen en kerkelijke fondsen, waartoe de tweede der reserves in het besluit van 23 Maart 1852 tot goedkeuring van het Algemeen Reglement der Hervormde Kerk, betrekking heeft, en welke aangelegenheid in het Fransche decreet van 30 December 1809 *concernant les fabriques*, in Limburg nog in werking, geregeld wordt;

b. omtrent de onderwerpen, bij het besluit van 16 Augustus 1824 geregeld, welk besluit thans toch wel niet als vervallen zal moeten worden beschouwd;

c. omtrent het bezit van goederen in de doode hand, waaromtrent én uit een staathuishoudkundig én uit een fiscaal oogpunt bepalingen noodig schijnen;

d. omtrent het staatstoezigt op kloosters, seminarien, geestelijke opvoedingsgestichten, enz., dat thans zeer zeker onvolledig wordt geoefend, en waaromtrent toch wettelijke bepalingen uit meer dan één oogpunt zeer wenschelijk zouden zijn;

[illegible] kerkgenootschappen tot den Staat; bij de behandeling van welk punt men bepaald vroeg, wat er worden zou van de meermalen vermelde reserves bij de goedkeuring van het reglement der Hervormde Kerk; zouden die, na het tot stand komen der tegenwoordige wet, als vervallen te beschouwen zijn, dan wel voortdurend van kracht blijven? en

f. omtrent de verantwoordelijkheid volgens de wet bij de afkondiging van kerkelijke voorschriften, waarvan art. 170 der Grondwet spreekt; welke verantwoordelijkheid in den tegenwoordigen toestand onzer wetgeving niet kan geacht worden te bestaan.

Er waren intusschen verscheidene leden, die, terwijl zij het bestaan dezer leemten in onze wetgeving en de wenschelijkheid der aanvulling daarvan geenszins ontkenden, de meening voorstonden, dat men, om billijk te zijn, zich bij de beoordeeling der wet op het standpunt der Regering plaatsen moest. Deze had daarbij geenszins alles willen regelen wat slechts eenigermate tot de betrekking tusschen Kerk en Staat in verband staat, maar meer bepaald zoodanige voorschriften willen geven, waardoor ten aanzien der kerkgenootschappen botsing voorgekomen en orde en rust gehandhaafd konden worden. Hield men dit in het oog, dan kon de wet geacht worden aan de behoefte te voldoen.

Bepalingen omtrent kloosters, geestelijke opvoedingsgestichten enz. behoorden daarenboven, hunnes inziens, meer te huis in eene wet op het regt van vereeniging; terwijl onder de opgenoemde onderwerpen de zoodanige waren, die moeijelijk anders dan bij eene speciale wet konden worden geregeld, gelijk bijv. het leggen eener belasting op de goederen in de doode hand.

De enkele leden, die de meening voorstonden dat geene afzonderlijke wet omtrent de kerkgenootschappen noodig is, maar dat deze aan de algemeene bepalingen omtrent vereenigingen onderworpen moeten zijn, wilden dien ten gevolge de opgenoemde onderwerpen of sommige daarvan bij de wet, volgens art. 10 der Grondwet vereischt, geregeld hebben.

De aard dier onderwerpen maakte dit ook wenschelijk en noodig. Door eene algemeene regeling vervalt geheel en al het exceptioneel en hatelijke, aan afzonderlijke bepalingen voor zaken, met de godsdienst in verband, verknocht.

(Het vervolg in ons Nommer van morgen.)

Te Amsterdam bij C. L. van Langenhuysen, Drukker en Uitgever.